

TEKS EN TEOLOGIE I

GRAMMATIKALE KANTTEKENINGE BY DIE MARKUSEVANGELIE

C Breytenbach

Opedra aan diegene wat die ondankbare taak het om 'n teologiese student Grieks te leer, met dank aan prof Jannie Louw en dr Herman du Toit - my leermeesters.

Alhoewel die omwenteling in die algemene taalwetenskap ook sy neerslag in publikasies oor die nuwe testamentiese Grieks begin toon¹⁾, sal die student van die nuwe testament of hy nou teologiese student, dominee of eksegeet is, nog lank op die tradisionele griekse grammatikas²⁾ aangewese bly. Hierdie werke bly, ondanks alle teoretiese tekortkominge, noodsaaklik en uiters nuttig, soos die volgende opmerkings wil uitwys. Juis wanneer 'n mens die sintaktiese probleme duideliker formuleer, word die teologiese implikasies van die grammatikale uitleg duidelik.

1 MARKUS 1:1-3:

Die grammatikale probleem is hier verbonde met die interpunksie van die griekse teks. Die eerste punt moet m i na vers 3 geplaas word en nie tussen verse 1 en 2 nie. Alhoewel die adverbiale $\kappa\alpha\theta\omicron\varsigma$ in die hellenistiese Grieks (Koine) 'n sin kan inlei³⁾, het $\kappa\alpha\theta\omicron\varsigma$ nie hier die daarmee gepaardgaande begroeiende funksie nie⁴⁾. Hier is $\kappa\alpha\theta\omicron\varsigma$ met $\gamma\epsilon\gamma\rho\alpha\tau\alpha\iota$ verbonde - 'n formule⁵⁾ wat sitate inlei. In sulke gevalle volg $\kappa\alpha\theta\omicron\varsigma$ op die hoofsin⁶⁾, wat in ons geval vers 1 is. Dat die hoofwerkwoord in vers 1, $\epsilon\sigma\tau\iota\nu$, ontbreek, is in pregnante opskrifformuleringe nie buiten=gewoon nie⁷⁾. Dat vers 4 na die punt aan die einde van vers 3 met $\epsilon\gamma\epsilon\nu\epsilon\tau\omicron$ begin, is vir die voortsetting van die vertelling in Grieks gebruikelik⁸⁾.

Die teologiese implikasies van hierdie bevindinge is belangrik⁹⁾, "Die begin van die Evangelie van Jesus Christus die Seun van God, soos geskrewe staan by die profeet Jesaja: ...". Die optrede van Johannes die Doper is die begin van die Evangelie van Jesus

Christus (vgl 4-8). Reeds sy optrede lui die eskatologiese vreugdeboodskap van God in, is die begin daarvan. Die eskatologiese vreugdeboodskap, die evangelie van God se koninklike heerskappy, word dan daaropvolgend deur Jesus verkondig. Lees 'n mens vers 2 e v direk in aansluiting aan vers 1, word Johannes die Doper die voorloper van die Evangelie van Jesus Christus, word die Doper in die heilsgeskiedenis ingevoeg. Lê 'n mens die teks so uit, is dit onmoontlik om die Markusevangelie as sodanig as die grondslag (ἀρχή) van die Evangelie wat Jesus Christus as inhoud het, te sien¹⁰). Vers 1 hoort by verse 1-3 en is nie die opskrif van die hele Markusevangelie nie. 'n Uitleg wat reg laat geskied aan die gebruik van ἀρχή in die aanvangsreëls van 'n boek¹¹).

2

MARKUS 1:10 e v

- a. Die bywoord εἶδεν hoort by εἶδεν en die praes. participium ἀναβαίνων druk 'n handeling uit wat gelyktydig met εἶδεν gebeur. Alles wat hierna kom, die participia συζητῶντος en καταβαίνων, is onder εἶδεν ingebed. Die handeling van die twee participia vind gelyktydig met die aksie van die hoofwerkwoord plaas¹²). Jesus het dus gesien: (a) dat die hemele oopgaan, (b) dat die Gees soos 'n duif neerdaal. By die Johannesevangelie sien Johannes die Doper dit ook (vgl Joh 1:32-34).

Die teologiese implikasie hiervan is dat volgens Markus net Jesus hierdie gebeure sien. Die ander mense speel geen rol nie (anders by Mt en Joh). Die verteller vertel dit aan die leser, maar vir die karakters in die vertelling bly dit 'n probleem wie Jesus is (vgl Mk 1:21-27 e v; 4:40; 6:14-16; 8:27-30). Net die verteller, Jesus self, die leser en die bonatuurlike demone (vgl Mk 3:11) weet dat Jesus die Seun van God is. Die vraag is of die dissipels en die mense dit gaan uitvind. Nou word dit ook duidelik waarom by Markus staan "Jy is my ... Seun" en nie soos by Matteus "Hierdie is my ... Seun" nie. Die hemelse stem sê dit net aan Jesus self en nie voor die mense nie. Die geheim van die Seun van God, sy identiteit word eers met sy wederkoms as die verhoogde Seun van God (Mk 8:38; 14:62 - vgl 6) geopenbaar¹³).

- b. 'n Tweede grammatikale probleem is hoe die woordjie ἀγαπητός verstaan moet word. In hierdie woordjie word die unieke reaksie tussen God en sy Seun beklemtoon. Ons kan dit verstaal met "enigste"¹⁴). Die teologiese implikasie hiervan is dat die enigste Seun van Mk 1:11; 9:7 en 12:6 binne die Christologie van die Nuwe Testament in verband staan met die vraag of die sogenaamde sendingsformules nie teruggevoer moet word tot 'n vroeë christologiese opvatting dat Jesus die laaste eskatologiese boodskapper van God voor die oordeel was nie (Mk 12:1-9), wat met die Gees toegerus word (Mk 1:9-11; Jes 42:1) en 'n besondere openbaringsfunksie het nie (Mk 9:7; Mt 11,27 // Luk 10,22)¹⁵). Dit is egter onwaarskynlik dat Mk 1:9-11 so verstaan kan word, dat Jesus hier tot Seun van God aangeneem word en as koninklike Messias in die lig van die eskatologiese interpretasie van Ps 2:7; 110:1 in die vroeë Jodendom (vgl 4 Q Flor 1:11-13; Sap Sal 17) verstaan moet word. Dit lyk eerder so asof die agtergronde vir die Seun van God teologie van die markaanse doopvertelling daarin lê, dat Jesus as eskatologiese boodskapper wat die vreugdebodskap van God verkondig (Mk 1:15) met die Gees toegerus word (Mk 1:10), soos wat dit reeds in Deutero-Jesaja van die kneg van God gesê word (vgl Jes 42:1; 61:1)¹⁶). Hierbenewens is die Seun aan die kruis gestuur (vgl 7).

3 MARKUS 4:8

Hier het ons 'n tekskritiese probleem wat baie belangrik is. Die beste tekslesing is καὶ ἄλλα¹⁷). Volgens die ἔν... ἔν... ἔν sin in vers 8b gaan dit hier om drie groepe saad, daarom ἄλλα. Die drie groepe saad dra buitengewoon goeie vrug. Teenoor hierdie laaste drie groepe saad staan die drie eerste groepe, soos wat telkens uit die enkelvoud ὁ μὲν (v 4), καὶ ἄλλο (v 5) en καὶ ἄλλο (v 7) blyk. Die eerste drie groepe saad was mislukking, hulle het geen vrug gebring nie. Die basis-struktuur van die gelykenis is dus drie groepe saad wat geen vrug bring nie vs drie groepe saad wat baie vrug bring. Deur orals die meervoud te gebruik (ἄ - v 4; ἄλλα - v 5, v 7 en v 8) maak Matteus in hoofstuk 13 'n heeltemal ander teks uit die Markusgelykenis. Nou is daar 3 groepe teenoor 'n vrugbare vierde¹⁸).

4. MARKUS 4:11 e v

Die grammatikale probleem van hierdie verse draai om die funksie van ἵνα. Omdat ek die teks reeds 'n keer breedvoerig bespreek het¹⁹⁾, sien ek daarvan af om die minder waarskynlike oplossings te bespreek.

- a. Die eerste moontlikheid is om die ἵνα as partikel wat 'n doelsin inlei, te verstaan. In hierdie geval is vers 12 ondergeskik aan vers 11b en bevat vers 12 self twee newe=geskikte doelsinne. Die tweede doelsin word ingelei met ἡγορε, wat soos 'n finale ἡ funksioneer.

Die teologiese implikasie van hierdie uitleg is dat Jesus in gelykenisse leer met die doel dat (a) diegene buite die religieuse groep (d i die betekenis van οἱ ἔσω) nóg verstaan, nóg herken wat hulle hoor of sien; (b) hulle hulle nie moet bekeer nie en gevolglik geen sondevergifnis sal ontvang nie. Punt (a) bots met Mk 4:33 en (b) met Mk 1:15. Dié uitleg van ἵνα (as partikel wat 'n doelsin inlei) staan in teenspraak met die markaanse konteks²⁰⁾.

- b. Die tweede, beter moontlikheid, is om in ag te neem dat Jes 6:9 e v in vers 12 aangehaal word. Dit was 'n bekende aanhaling in die vroeë kerk (vgl Hand 28:26-27; Joh 12:40; Rom 11:8) en 'n mens kan aanneem dat Markus daarvan uitgaan dat sy leser die sitaat sal erken. Die ἵνα het die funksie om die mededeling van vers 11 met die aanhaling in vers 12 te verbind. In die Koine neem ἵνα + konj sommige funksies van die infinitief oor en kan bygevoegde verklarings met die hoofgedagte verbind²¹⁾, sodat die gebruiksmoontlikhede van ἵνα baie vermeerder word. In Mk 4:12 het ons 'n geval waar die ἵνα verduidelikend gebruik word. Die met ἵνα ingeleide aanhaling verduidelik wat met vers 11b bedoel is. Nou is dit ook moontlik om die ἡγορε te verklaar. Die ἡγορε is nie neweskikkend tot die ἵνα nie maar druk twyfel uit in 'n sin (vers 12c) wat aan verse 12a en 12b verbind is.

Hierdie uitleg word deur twee argumente begrond. Eerstens word $\mu\sigma\tau\epsilon$ in die Koine dikwels tot die dubitatiewe $\mu\eta$ geplaas om dit van 'n finale $\mu\eta$ te onderskei²²⁾. Tweedens laat die aanhaling uit Jes 6 vers 10a uit, sodat dit verstaanbaar is dat Mk 4:12c aan Mk 4:12a en 12b gevoeg is.

Die teologiese implikasie van hierdie teksuitleg is dat daar geen doelsamehang tussen Mk 4:11b en Mk 4:12 is nie. Die aanhaling van Jes 6:9 e v verduidelik dat die optrede van die teenstanders van Jesus in ooreenstemming met die Skrif is. Hulle hoor die verkondiging van Jesus maar verstaan dit nie, hulle sien sy werke maar erken nie die betekenis nie. Hulle harte is verhard (vgl Mk 3:5 e v). Die verhardheid van die harte is die verduideliking wat gegee word daarvoor dat Jesus se verkondiging vir hulle gelykenisse bly. 'n Mens kan nie hierdie gedagte omdraai en sê God het hulle harte verhard sodat hulle nie kon verstaan nie. Die teks sê net hulle verstaan niks nie, alles bly gelykenisse en hierdie toedrag van sake word verduidelik deur Jes 6:9 e v te siteer²³⁾. Daarmee val Mk 4:11 e v as locus classicus vir 'n leer van die praedestinatio ad malum weg.

5. MARKUS 4:22

In hierdie vers is die $\epsilon\acute{\alpha}\nu \mu\eta \tau\upsilon\alpha$ + konj of $\acute{\alpha}\lambda\lambda' \tau\upsilon\alpha$ + konj konstruksie moeilik om te verstaan. Ons het hier met 'n aramëïsmes te make. In die NT is daar 'n paar gevalle waar die aramese τ daartoe lei dat $\tau\upsilon\alpha$ gebruik word as vertalingsekwivalent. Hierdie $\tau\upsilon\alpha$ het gewoon die funksie van 'n relatief, soos duidelik uit die ander vertalings van die spreuk Mk 4:22 in Q, Mt 10:26 // Lk 12:2 blyk. Lukas het ook by die oorskryf van Mk 4:22 in Luk 8:17 die $\tau\upsilon\alpha$ as δ verstaan²⁴⁾. Dat $\epsilon\acute{\alpha}\nu \mu\eta$ of $\acute{\alpha}\lambda\lambda\alpha$ afwisselend gebruik word om die aramese $\kappa\lambda\eta$, "behalwe", weer te gee, is bekend.²⁵⁾

Die teologiese implikasie is nie dat alles verberg word met die doel om dit te openbaar nie. Dit sou die geval wees as 'n mens die $\tau\upsilon\alpha$ hier as 'n $\tau\upsilon\alpha$ -finale verstaan. Nee, daar is niks wat verborge is, wat nie geopenbaar sal word nie. God sal alle geheime eskatologies openbaar²⁶⁾.

6 MARKUS 14:62

Die futurum $\theta\upsilon\epsilon\omicron\tau\epsilon$ bepaal die tyd van albei neweskikkende participia²⁷⁾, $\kappa\alpha\theta\eta\mu\epsilon\nu\nu$ en $\acute{\epsilon}\rho\chi\omicron\mu\epsilon\nu\nu$. Die praesens participium na 'n ww van waarneming druk 'n handeling uit wat gelyktydig met die handeling van die hoofwerkwoord gebeur²⁸⁾.

Die teologiese implikasie hiervan is dat die feit dat die Seun van God aan die regterhand van God sit, gelyktydig met sy koms op die wolke as eskatologiese regter gesien sal word. Die verhoogde Seun van God en die toekomstige regter word gekoppel, sodat 'n mens met goeie reg kan sê die Markusevangelie sien die verhoging van Jesus tot Seun van God as 'n deel van sy toekomstige glorie as die rigtende Seun van die Mens. 'n Opvatting wat ook in Mk 3:38 deurskemer. Die Matteusevangelie het soos Rom 1:3 'n ander opvatting. Reeds die opgestane Jesus het alle mag op hemel en op aarde, is tot Seun van God in krag verhef. Vir Markus word dit eers van die wederkoms af sigbaar.

7 MARKUS 15:39

Dit is belangrik om daarop te let dat die romeinse hoofman sê "Waarlik hierdie man was ($\tilde{\eta}\nu$ - imperfektum) die Seun van God". Die tydsaspek van die imperfektum moet hier van die standpunt van die hoofman af gesien word. Hy kyk terug na die manier waarop Jesus sy asem uitgeblaas het: $\delta\tau\iota\ \omicron\upsilon\tau\omega\varsigma\ \acute{\epsilon}\xi\acute{\epsilon}\pi\eta\nu\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\nu$. Vir die hoofman lê die handeling/status wat hy nou wil uitdruk in die verlede. Hy druk dit in die imperfektum uit omdat hy dit met die tydsvorm aanskoulik kan sê²⁹⁾.

Die teologiese implikasie hiervan is eerstens dat Jesus eers van sy kruisdood af as Seun van God deur 'n mens erken word. Die Seun is nie alleen die eskatologiese boodskapper wat die vreugdeboodskap van God se komende heerskappy verkondig nie (Mk 1:11 en 15). Hy is ook die aan die kruis gestuurde Seun (Mk 12:1-9; vgl Joh 3:6; Gal 4:4 e v en Rom 8:3). Tweedens, al sou die imperfektum in Mk 15:39 'n toestand uitdruk wat nog onafgeslote is, is dit onmoontlik om Mk 15:39 as 'n belydenis te verstaan. Die kerk kan nie, en die vroeë kerk het tewens nooit nie, belydenisse met die majesteit van Jesus as inhoud, in verlede tyd uitgedruk nie. Dit is juis tipies vir christologiese belydenisse dat hulle in die teenwoordige tyd geformuleer word³⁰⁾. Om hierdie redes moet 'n mens liewers daarvan afsien om Mk 15:39 as die belydenis te sien, waartoe die verteller sy lesers wil beweeg³¹⁾.

Deur hierdie paar kanttekeninge wou ek duidelik maak dat geen ernstige student van die Nuwe Testament dit kan bekostig om die grammatikale probleme van die tekste te verwaarloos nie. Nuwe testamentiese teologie wat nie op filologiese akribie gebaseer is nie, neig om die eie opvatting vir tekswaarhede te verkoop.

NOTAS

Afkortings volgens die "Theologische Realenzyklopädie. Abkürzungsverzeichnis", saamgestel deur Siegfried Schwertner, Berlin/New York 1976.

1. Vgl Reinhard Wonneberger, Syntax und Exegese (BET 13), Frankfurt a M 1979 en Daryl D Schmidt, Hellenistic Greek Grammar and Noam Chomsky (SBLDS 62), Chicago 1981. Vir die jongste oorsig oor die Grieks van die NT vgl: James W Voelz, The Language of the New Testament, in Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II/25.2, Berlin/New York 1984, 893-977.

2. Vgl Eduard Schwyzer, Griechische Grammatik auf der Grundlage von Karl Brugmanns griechischer Grammatik. 4 Bde (HAW II/1), München 1939-1970. Vir die Koine vgl Erwin Mayser, Grammatik der griechischen Papyri aus der Ptolemäerzeit. 2 Bde (in 5 vol), Berlin 1926-1934 (I/1 verwerkte uitgawe deur H Schmolle 1970) en Francis T Gignac, A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods (Testi e documenti per lo studio dell' antichità LV), Milano 1975- (I fonologie, II Morfologie 1981, III sintaksis ontbreek nog). Vir die Grieks van die NT is die volgende werke belangrik: J H Moulton, A Grammar of New Testament Greek. 4 Volumes, Edinburgh 1906-1974 (Vol II Voltooi deur W F Howard, vol III en IV deur N Turner); Friedrich Blaß - Albert Debrunner, Grammatik des neutestamentlichen Griechisch. Bearbeitet von Friedrich Rehkopf, Göttingen ¹⁴1976 = ¹⁵1979 (die 9/10 uitgawe van hierdie boek is deur Robert W Funk vertaal en uitgegee onder die titel A Greek Grammar of the New Testament 1961); Ludwig Radermacher, Neutestamentliche Grammatik (HNT 1), Tübingen ²1925; Maximilian Zerwick, Biblical Greek. English edition adapted from the fourth latin edition by Joseph Smith (SPIB 114), Rome 1963 - 1979; Mac(imilian) Zerwick - Mary Grosvenor, A Grammatical Analysis of the Greek New Testament. 2 Vol, Rome 1974-1979; A T Robertson, A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research, Nashville, Tennessee 1934.
3. Vgl Walter Bauer, Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur, Berlin/New York ⁵1958 (herdruk 1975-hierdie standaard woordeboek is in die engelstalige wêreld in Engels beskikbaar - die name van die vertalers: F Wilbur Gingrich and Frederick W Danker, Chicago 1979).
4. Blaß-Debrunner, a w, §453.2
5. Vgl Mayser, a w I/1, 485.
6. Vgl Moulton-Turner, a w III, 320, 345.
7. Vgl Blaß-Debrunner, a w, §127 en Mayser, a w II/3, 16 e v.

8. Vgl Blaß-Debrunner, a w, §472 veral voetnoot 7.
9. Vgl Robert Guelich, "The Beginning of the Gospel Mark 1:1-15"; BR 27 (1982), 5-15.
10. Contra Heinrich Baarlink, Anfängliches Evangelium, Kampen 1977.
11. Vgl Gerhard Arnol, "Mk 1,1 und Eröffnungswendungen in griechischen und lateinischen Schriften", ZNW 68 (1977), 123-127.
12. Vgl Mayser, a w II/1, 168, 175.
13. Vgl Cilliers Breytenbach, Nachfolge und Zukunftserwartung nach Markus (ATHANT 71), Zürich 1984, 265-269.
14. Vgl C H Turner, "O YIOΣ MOY O AΓAΘHTOΣ", JThS 27 (1926), 187-191.
15. Vgl Breytenbach, a w, 252-263.
16. Vgl ook Jes 52:7 en die eskatologies-messianiese interpretasie in 11 Q Melch 22. Vgl Luk 4:2 en 16-21.
17. Ondersteun deur die oorspronklike lesing van codex sinaiticus (vgl Nestle-Aland²⁶ 7de oplaag) B C L Θ 28 33 892 pc e.
18. Vgl Breytenbach, a w, 180 e v.
19. Vgl a w, 158-166.
20. Idem.
21. Vgl Radermacher, a w, 191; Zerwick, a w, §410; Blaß-Debrunner, a w, §394.33 en §382.
22. Vgl Radermacher, a w, 195.
23. Vgl Breytenbach, a w, 159 e v.
24. Vgl Klaus Beyer, Semitische Syntax im Neuen Testament. Bc. I/1 (StUNT 1), Göttingen² 1968, 131; Zerwick, a w, §425.
25. Vgl Beyer, a w, 104 e v; Moulton-Turner, a w, III, 330.
26. Vgl Breytenbach, a w, 151 e v.

- 2/. Vgl Raphael Kühner - Bernard Gerth, Grammatik der griechischen Sprache. Teil II/2, Darmstadt 1966 (Herdruck ³1904, Hannover), 104.
28. Vgl vtn 12.
29. Vgl Mayser, a w II/1, 134 e v en veral Radermacher, a w, 149-156.
30. Vgl 1 Joh 4:14; 5:15; Röm 10:9; 1 Kor 12:3.
31. Contra Willem S Vorster, Die Evangelie volgens Markus, in: Handleiding by die Nuwe Testament IV, A B du Toit (Red), Pretoria 1980, 132, 146 e v 154 e v. Ek hoop om binnekort my opvatting oor die markaanse Christologie te publiseer.